

JOURNAL OF ENVIRONMENTAL AND LAND LAW (JELL)

LAW • ENVIRONMENT • SUSTAINABILITY • JUSTICE

ISSN
3093-9321

OUR FIELDS

- Land law and agrarian relations
- Environmental law and climate change
- Water law and transboundary cooperation
- Urban planning and zoning law
- Natural resources and energy law

OUR INDEXING

Google Scholar

Zenodo

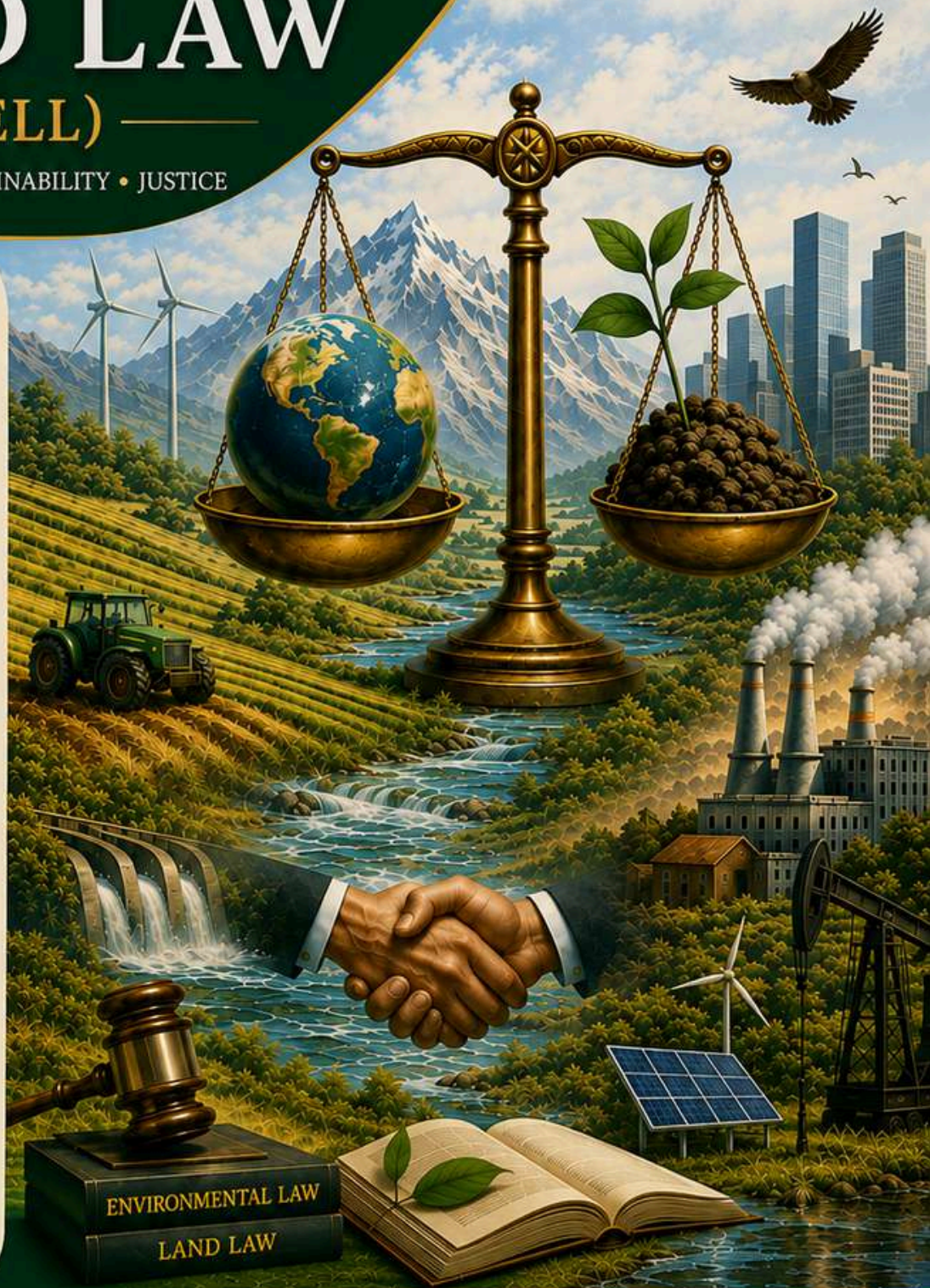
DOI

OpenAIRE

Open Access

<https://unireview.uz/index.php/jell>

Published by
UniLex Global

VOLUME 2

ISSUE 1

AUGUST 2026

"UNILEX GLOBAL" LLC

Ekologiya va yer huquqi jurnali / Journal of Environmental and Land Law

**August, 2026
VOLUME 2, ISSUE 1**

EDITORIAL TEAM

Editor-in-Chief, Tukhtashev Hikmatilla Ismatillaevich - Head of the Department of Legal Sciences, Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), TIIAME National Research University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.

1. **Editorial Board Members Kholmuminov Juma Toshtemirovich** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Department of Environmental Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
2. **Editorial Board Members Fayziev Shukhrat Khasanovich** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Department of Environmental Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
3. **Editorial Board Members Uzakova Gozal Sharipovna** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Department of Environmental Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
4. **Editorial Board Members Narzullaev Olim Kholmamatovich**, Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Department of Environmental Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
5. **Editorial board members Kenjaev Rustam Khaydarovich**, Candidate of Legal Sciences (PhD), Professor, Head of the Department of Environmental Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
6. **Editorial Board Members Utegenov Ongarbay Dariyabayeovich** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Department of Finance, Tashkent University of Chemical Technology – International University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
7. **Editorial Board Members Hayitov Hasan Shermatovich** - Candidate of Legal Sciences (PhD), Investigator, Shykhontohur District Division, Department for Combating Economic Crimes under the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
8. **Editorial Board Members Khodjaeva Aziza Bakhtiyarovna** - Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD) "Academy of Labor and Social Relations" under the Federation of Trade Unions of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
9. **Editorial Board Members Nishonov Abdulloh Ubaydulloh ugli** - Senior Lecturer Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
10. **Editorial Board Members Makhkamov Durbek Nematovich** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Dean, Faculty of Public Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
11. **Editorial Board Members Usmanov Muhammad Bahritdinovich** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, University of Public Safety of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
12. **Editorial Board Members Juraev Yuldash Achilovich** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Associate Professor Senior Researcher, Parliamentary Research Institute under the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
13. **Editorial Board Members Nurmatov Mirgolib Mirzayevich** - Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Head of the Department of Special Legal Sciences and Military Diplomacy, University of Public Safety of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
14. **Editorial Board Members Bobokulov Shoxnazar Ochilovich** - Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Acting Professor, Department of Legal Sciences, Tashkent International University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
15. **Editorial Board Members Mirzaabdullaeva Matluba Rustamovna** - Candidate of Legal Sciences, Associate Professor Associate Professor, Department of Environmental Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
16. **Editorial Board Members Allayorov Tulqin Ruziqulovich** - Doctor of Philosophy in Philology (PhD), Associate Professor Nizami Named Tashkent State Pedagogical University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.

Original research article

EKOLOGIK JINOYATLAR UCHUN JINOIY JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA

Normirzayeva Nigora Ixtiyor qizi

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti

Yurisprudensiya yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

normirzayevanigor55@gmail.com

+998996468026

MAQOLA MA’LUMOTI

Keywords:

Ekologiya,
ekotsid,
ekotizim,
ekologik huquqbuzarlik,
bioxilma-xillik,
ekologik xavfsizlik,
atrof-muhit,
javobgarlik, qonunchilik,
jinoyat,
chiqindilar,
barqarorlik.

ANNO TATSIYA

Bugungi kunda global miqiyosdagi ekologik muammolar suv resurslarining kamayib borishi, havo ifloslanish darajasining ortishi, biologik xilma-xillikning yo‘qolib borishi va chiqindilar muammoasi kundan kunga salbiy tus olmoqda. Bu kabi muammolarga sababchi bo‘layotgan ekologik huquqbuzarlarning soni ortib borishi javobgarlik insituti takomillashuvini taqazo etmoqda. Xususan, jinoyatlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda ekologik jinoyatlarni sodir etayotganlar harakatlari daraxtlarni noquniy kesish, belgilanmagan hududga chiqindi tashlash va ichimlik suvidan naoqilona foydalanishda namoyon bo‘lmoqda. Mazkur huquqbuzarliklar ekologik xavfsizlikni ta‘minlashga salbiy ta‘sir ko‘rsatib, tabiiy resurslarning kamayishiga hamda atrof-muhit holatining yomonlashishiga sabab bo‘lmoqda. Shu bois ekologik huquqbuzarliklarning oldini olish va ularni sodir etgan shaxslarga nisbatan samarali javobgarlik choralari qo‘llash dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada so‘nggi yillarda ekologik huquqbuzarlarga qo‘llaniladigan kuchaytirilgan jazo tizimi va natijalari tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajribada atrof muhit muhofazasi sohasiga oid amalga oshirilayotgan muhim o‘zgarish va yangilanishlar samaradorligi ko‘rib chiqiladi.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ: НАЦИОНАЛЬНЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

ИНФОРМАЦИЯ СТАТЬИ

Keywords:

Экология,
экоцид, экосистема,
экологическое
правонарушение,
биоразнообразие,
экологическая
безопасность,
окружающая среда,
ответственность,
законодательство,
преступление, отходы,
устойчивость.

АННОТАЦИЯ

В настоящее время глобальные экологические проблемы, такие как сокращение водных ресурсов, повышение уровня загрязнения воздуха, утрата биологического разнообразия и проблема отходов, с каждым днём приобретают всё более негативный характер. Рост числа лиц, совершающих экологические правонарушения и являющихся причиной подобных проблем, обуславливает необходимость совершенствования института ответственности. В частности, анализ преступлений показывает, что в Узбекистане действия лиц, совершающих экологические преступления, проявляются в незаконной вырубке деревьев, выбросе отходов в неустановленных местах и нерациональном использовании питьевой воды. Данные правонарушения оказывают негативное влияние на обеспечение экологической безопасности, способствуют сокращению природных ресурсов и ухудшению состояния окружающей среды. В связи с этим предупреждение экологических правонарушений и применение эффективных мер ответственности к лицам, их совершившим, приобретают особую актуальность. В данной статье анализируются усиленная система наказаний, применяемая к экологическим правонарушителям в последние годы, а также её результаты. Кроме того, рассматривается эффективность важных изменений и нововведений, реализуемых в международной практике в сфере охраны окружающей среды

IMPROVING CRIMINAL LIABILITY FOR ENVIRONMENTAL CRIMES: NATIONAL AND FOREIGN EXPERIENCE

ARTICLE INFO

Keywords:

Ecology,
ecocide,
ecosystem, environmental
offense, biodiversity,
environmental security,
environment,

ABSTRACT

Today, global environmental problems such as the depletion of water resources, increasing levels of air pollution, the loss of biodiversity, and the waste problem are becoming increasingly severe. The growing number of environmental offenders causing such problems necessitates the improvement of the institution of liability. In particular, the analysis of crimes shows that in Uzbekistan, the actions of those committing environmental crimes are manifested in the illegal

liability,
legislation,
crime,
waste, sustainability.

cutting of trees, the disposal of waste in unauthorized areas, and the irrational use of drinking water. These violations have a negative impact on ensuring environmental safety, contribute to the depletion of natural resources, and lead to the deterioration of the environment. Therefore, the prevention of environmental offenses and the application of effective liability measures to those who commit them have become particularly important. This article analyzes the strengthened system of penalties applied to environmental offenders in recent years and its results. It also examines the effectiveness of significant changes and innovations being implemented in international practice in the field of environmental protection.

KIRISH

“Yer yuzi barcha insonlarning ehtiyojlarini qondirish yetarli, ammo ularning ochko‘zligini emas”, degan Mahatma Gandi fikri tabiat resurslaridan oqilona foydalanish zaruratini ifodalaydi. Darhaqiqat, tabiiy resurslardan me‘yorida ortiq foydalanish, ekologik talablarga rioya etmaslik hamda inson faoliyatining atrof-muhitga salbiy ta’siri bugungi ekologik muammolarning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarga kelib ekologik muammolar insoniyat oldida turgan eng dolzarb global masalalardan biriga aylandi. Iqlim o‘zgarishi, suv resurslarining kamayishi, atmosfera havosining ifloslanishi, biologik xilma-xillikning qisqarishi hamda chiqindilar hajmining ortib borishi nafaqat atrof-muhit holatiga, balki inson salomatligi, iqtisodiyot va barqaror rivojlanish jarayonlariga ham salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli ekologik xavfsizlikni ta’minlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. O‘zbekistonda ham atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik huquqbuzarliklarning oldini olish hamda ushbu sohadagi qonunchilikni takomillashtirish bo‘yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq amaliyot tahlili ekologik huquqbuzarliklarning ayrim turlari, xususan, daraxtlarni noqonuniy kesish, chiqindilarni belgilanmagan hududlarga tashlash va ichimlik suvidan nooqilona foydalanish holatlari hanuz uchrayib turganligini ko‘rsatadi. Bunday huquqbuzarliklar ekologik

muvozanatning buzilishiga, tabiiy resurslarning kamayishiga hamda aholining qulay yashash muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Mazkur sharoitda ekologik huquqbuzarliklar uchun javobgarlik institutini takomillashtirish, jazo choralarining samaradorligini oshirish hamda ularning profilaktik ahamiyatini kuchaytirish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, rivojlangan davlatlarning ekologik huquqbuzarliklarga qarshi kurashish borasidagi tajribasini o'rganish va milliy qonunchilikka tatbiq etish ham dolzarb masalalardan biridir.

METODOLOGIYA

Maqola mazmunini yoritishda tizimli va kompleks yondashuv asosiy metodologik poydevor sifatida xizmat qildi. Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy- tadqiqot metodlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

1. Tizimli-tarkibiy tahlil metodi

Ekologik jinoyatchilikni yaxlit tizim, uning alohida elementlarini esa daraxt kesish, chiqindi tashlash va suvni isrof qilish kabi turlarga ajratgan holda o'rganiladi

2. Qiyosiy-huquqiy metod

O'zbekiston qonunchiligidagi jazo choralarini ilg'or xalqaro tajriba (masalan, Yevropa Ittifoqi yoki Shvetsariya ekologik qonunchiligi) bilan solishtirish imkonini beradi.

3. Statistik va dinamik tahlil metodi

So'nggi yillarda sodir etilgan ekologik huquqbuzarliklar soni va ularga nisbatan qo'llanilgan kuchaytirilgan jazo choralarining samaradorligini raqamlar (dinamika) orqali ko'rsatib beradiladi.

4. Sotsiologik metod (so'rovnoma va intervyu)

Aholi va soha mutaxassislari o'rtasida ichimlik suvidan foydalanish va ekologik madaniyat darajasini aniqlash uchun qo'llaniladi.

5. Huquqiy prognozlashtirish metodi

Amaldagi kuchaytirilgan jazo choralarining kelajakda ekologik xavfsizlikni ta'minlash va huquqbuzarliklar sonini kamaytirishga bo'lgan ta'siri ilmiy prognoz qilinadi.

TADQIQOT NATIJALARI

O'zbekiston Respublikasi yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida "Fuqarolar atrof tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga majbur" (62-modda), deb qayd etilishiga qaramay, fuqarolar tomonidan tabiatga zarar yetkazish holatlari hanuz uchramoqda. Xususan, O'zbekistondagi ommabop onlayn yangilik portal va internet nashrlarini ko'zdan kechirsak, ekologik jinoyatlar ko'payib borayotgani haqidagi habarlarni ko'rish mumkin. Masalan, 2024-yil va 2025-yilning birinchi yarmida tabiatni muhofaza qilish qonunchiligini buzish bilan bog'liq bo'lgan 220 ta jinoyat ishi ko'rib chiqildi.

Ushbu ishlar bo'yicha 403 nafar shaxs ayblanuvchi sifatida jalb qilindi. 213 ta ish bo'yicha 393 nafar shaxsga nisbatan ayblov hukmlari chiqarildi, qolgan 7 ta ish (10 nafar shaxs ishtirok etgan) turli sabablarga ko'ra yopildi.

Jinoyatlar tahlili shuni ko'rsatdiki, eng ko'p uchrayotgan jinoyatlar flora va fauna bilan bog'liq qonunbuzarliklardir. 2024-yilda hayvonot va o'simlik dunyosidan foydalanish qoidalarini buzganlik uchun 116 nafar shaxs sudlangan bo'lsa, 2025-yilning dastlabki olti oyida yana 77 kishi javobgarlikka tortildi.

Ikkinchi o'rinda ekinlar, o'rmonlar va boshqa o'simliklarni shikastlash yoki yo'q qilish bilan bog'liq jinoyatlar turadi. Bunday jinoyatlar uchun 2024-yilda 73 kishi, 2025-yilning birinchi yarmida esa 21 kishi javobgarlikka tortilgan.

Ekologik jinoyatlarning geografiyasida ham ma'lum qonuniyatlar kuzatilmoqda. 2024-yilda Qoraqalpog'iston Respublikasi ekologik jinoyatlar soni bo'yicha mamlakatda yetakchilik qilib, umumiy holatlarning 15 foizini tashkil etdi.

Undan keyingi o'rinlarda Jizzax va Sirdaryo viloyatlari (12 foizdan), Surxondaryo (11 foiz) va Farg'ona viloyati (10 foiz) bo'lgan. 2025-yilning birinchi yarmida esa

Qoraqalpog‘iston (26 foiz) va Samarqand viloyati (23 foiz) ekologik jinoyatlar bo‘yicha yetakchilikka chiqdi.

Jinoyatlardan tashqari, sudlar ekologiya sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarni ham ko‘rib chiqdi. Ushbu bir yarim yillik davr ichida 2737 nafar shaxs ishtirokida 2466 ta ma'muriy ish ko‘rib chiqilib, 2235 ta ish bo‘yicha 2478 nafar shaxs ma'muriy javobgarlikka tortildi.

231 ta ish (259 nafar shaxs ishtirokida) esa turli sabablarga ko‘ra yopildi. Geografik jihatdan ma'muriy huquqbuzarliklarning yarmi Qoraqalpog‘iston, Buxoro, Samarqand, Sirdaryo va Toshkent viloyatlariga to‘g‘ri keladi.

Mazkur statistik ma'lumotlar ekologik jinoyatlar va ma'muriy huquqbuzarliklarning oldini olish bo‘yicha chora-tadbirlarni kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Samarqand viloyatidagi vaziyatga alohida e'tibor qaratish lozim.

Shuningdek, boshqa manbalar tabiatga yetkazilgan zararlar miqdori katta so‘mmalar bilan o‘lchanganini ko‘rish mumkin. Masalan, Davlat ekologik nazorat inspeksiyasi tomonidan 3500 dan ortiq amalga oshirilgan reydtadbir natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2023–2024-yillar va 2025-yilning 5 oyi davomida huquqni muhofaza qilish organlari bilan birgalikda 3500 dan ortiq reydtadbirlari amalga oshirildi. 250 mingdan ortiq korxona va fuqarolarga sohaga oid profilaktika tadbirlari o‘tkazildi. Shundan sohaga oid qonunchilik talablarini buzgan 110 941 nafar shaxs aniqlanib, ularga 115 mlrd so‘m ma'muriy jarimalar belgilandi va 32 mlrd so‘m tabiatga yetkazilgan zararlar bo‘yicha da’vo qo‘zg‘atildi, shundan jami 66 mlrd so‘m mablag‘ undirib olindi

MUHOKAMA

Ekologik muammolar avj olgan pallada Yevropa davlatlari jazo tizimini kuchaytrishni ma’qbul yo‘l deb hisoblashmoqda. Manbalarda keltirilishicha, 2024-yil 27-fevralda Yevropa

Parlamenti ekologik jinoyatlar uchun sanksiyalarni kuchaytiruvchi direktivani qabul qildi, u 499 ta ijobiy ovoz bilan ma'qullandi. Yangi qoidalar huquqbuzarliklar ro'yxatini kengaytirib, unga noqonuniy yog'och savdosi, suv resurslarining kamayishi va jiddiy kimyoviy qonunbuzarliklarni kiritdi hamda ekotsidga tenglashtirilgan "malakali huquqbuzarlik" tushunchasini joriy etdi.

Jismoniy shaxslar besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosiga tortilishi mumkin, agar o'lim holati yuz bersa yoki zarar jiddiy va ortga qaytarib bo'lmaydigan bo'lsa, bu muddat o'n yilgacha uzaytiriladi.

Kompaniyalar dunyo bo'yicha yillik aylanmasining 5 foizigacha yoki 40 million yevrogacha jarimaga tortilishi mumkin, shuningdek, atrof-muhitni majburiy ravishda qayta tiklash majburiyati yuklanadi.

A'zo davlatlar ushbu qoidalarni ikki yil ichida o'z qonunchiligiga joriy etishlari, huquqni muhofaza qilish organlari uchun treninglar tashkil qilishlari hamda ekologik qonunbuzarliklar haqida xabar bergan shaxslarni (insayderlarni) himoya qilishlari shart.

Xalqaro olimlar va huquqshunoslar tomonida ekologik jinoyatni og'ir jinoyat turkimiga kiritish bo'yicha amali takliflar ishlab chiqilmoqda. Bu usul orqali ular ekologik barqarorlikni qayta tiklashning, insonlarni tabiatga zarar keltirishdan tiyib turishning ishonchli vositachisi sifatida ko'rmoqdalar. Ushbu jumla tasdig'I ushbu matnda o'z aksini topadi: Ekotizimlarga ommaviy zarar yetkazish va ularni vakron qilishni jinoiy javobgarlikka tortuvchi ekotsid to'g'risidagi qonunni qo'llab-quvvatlash butun dunyo bo'ylab jadal sur'at olmoqda. Bunda ham orol-davlatlar (Vanuatu va Maldiv orollari), ham Yevropa mamlakatlari (Fransiya, Belgiya, Finlyandiya, Ispaniya, Lyuksemburg) tomonidan qiziqish qayd etilgan. Ushbu tashabbus Rim Papasi, Greta Tunberg va doktor Jeyn Gudall kabi nufuzli shaxslar tomonidan qo'llab-quvvatlandi. Belgiya Xalqaro jinoiy sudga ekotsidni jinoiy javobgarlikka tortish masalasini ko'targan birinchi Yevropa davlatidir hamda Yevropa

parlamenti ham buni bir necha bor prinsipial jihatdan qo‘llab-quvvatladi.

2023-yil 16-noyabrda Yevropa Parlamenti Kengashi bilan kelishilgan yangi direktiva yoqlanib, qabul qilindi.

Yevroparlament deputatlari yangi qoidalar malakalangan (og‘irlashtiruvchi) huquqbuzarliklarni, masalan, ekotizimning vakron bo‘lishiga olib keladigan va shuning uchun ekotsidga tenglashtiriladigan yirik o‘rmon yong‘inlari yoki havoning, suvning va tuproqning keng ko‘lamli ifloslanishini o‘z ichiga olishini ta‘minladilar.

Jismoniy shaxslar va kompaniya vakillari tomonidan sodir etilgan ekologik jinoyatlar yetkazilgan zararning qanchalik uzoq davom etishi, og‘irligi yoki qaytarilishiga (tiklanishiga) qarab ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. Malakalangan (og‘irlashtiruvchi) huquqbuzarliklar uchun sakkiz yil, inson o‘limiga sabab bo‘lgan jinoyatlar uchun o‘n yil va boshqa huquqbuzarliklar uchun besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlanishi mumkin.

O‘zbekistonda amalga oshirayotga ekologiya huquqi sohasiga oid o‘zgarishlar kiritildi. Unda atrof-muhitga nisbatan huquqbuzarlik oqibatlari og‘irlashtirildi. Qonunchilik hujjatlari tegishli normalari takomillashtirildi. Jumladan, atrof-muhitni muhofaza qilish samaradorligini oshirish, ekologik xavfsizlikni kuchaytirish maqsadida huquqbuzarliklarga qarshi jazo choralari kuchaytirilmoqda.

Bu “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga atrof-muhit, hayvonot va o‘simlik dunyosining muhofazasini kuchaytirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta‘minlashga qaratilgan o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi Qonunda alohida belgilab qo‘yildi.

Birinchidan, chiqindilar bilan ishlash sohasida Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksning tegishli moddalariga o‘zgartirish kiritilmoqda va yangi modda qo‘shilmoqda. Unga ko‘ra, sanoat, qurilish, maishiy va boshqa turdagi chiqindilarni to‘plash, tashish,

joylashtirish, zararsizlantirish, saqlash, utilizatsiya qilish, qayta ishlash, realizatsiya qilish chogʻida tabiatni muhofaza qilish talablarini buzganlik uchun jarima miqdori fuqarolarga nisbatan 2 baravarga, mansabdor shaxslarga nisbatan esa 4–5 baravarga oshiriladi. Shuningdek, MJtKga yangi 91(4)-modda qoʻshilib, chiqindilar toʻplash maydonchalaridan va ularning qoʻriqlanmaydigan (modulli) inshootlaridan qayta ishlanadigan toifaga mansub chiqindilarni qonunga xilof ravishda toʻplash va olib chiqib ketish uchun javobgarlik (1,2 million soʻmgacha jarima) belgilanmoqda.

Ikkinchidan, daryolarning oʻzanlarini tozalashga va qirgʻoqlarini mustahkamlashga doir ishlarni amalga oshirish tartibini buzish, suvlarni ifloslantirish yoki bulgʻatish, suv toʻplagich inshootlarida suvni muhofaza qilish rejimini buzish, shuningdek, suv obyektlariga oqindi suvlarni oqizishga yoʻl qoʻyish shartlari toʻgʻrisidagi talablarni buzish, suvdan foydalanish va suv isteʼmoli qoidalarini buzganlik uchun jarima miqdori fuqarolarga ikki baravar, mansabdor shaxslarga 4–5 baravar oshirilmoqda.

Uchinchidan, oʻrmon fondi yerlarida pichanzorlar va yaylovlarni shikastlantirish, oʻzboshimchalik bilan pichan oʻrish, drenaj tizimlarini va yoʻllarni yoʻq qilish yoki shikastlantirish, muhofaza etiladigan tabiiy hududlar rejimini buzish, oʻrmon uchun foydali faunani yoʻq qilib yuborish, oʻrmonlarda yongʻin xavfsizligi talablarini buzganlik uchun jazo choralari oshirilmoqda. Shuningdek, MJtKga yangi 77(1)-modda qoʻshilib, qonunga xilof ravishda oʻrmon fondi yerlarini berish va ularda bino-inshootlar qurish uchun fuqarolarga maksimum 41,2 million soʻmgacha, mansabdor shaxslarga esa 82,4 million soʻmgacha jarima belgilanmoqda.

Qolaversa, Jinoyat kodeksiga yangi modda, yaʼni 198(1)-modda qoʻshildi (qonunga xilof ravishda oʻrmon fondi yerlarini berish yoxud oʻrmon fondi yerlaridan foydalanish qoidalarini buzish, shunday qilmishlar uchun maʼmuriy jazo qoʻllanilganidan keyin sodir etilgan boʻlsa, maksimum 164,8 million soʻmgacha jarima yoki 2 yildan 3 yilgacha ozodlikni

cheklash yoxud 3 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish). Bundan tashqari, oʻrmon fondi yerlarida qonunga xilof ravishda bino-inshootlar qurish, shunday harakatlar uchun maʼmuriy jazo qoʻllanilganidan keyin sodir etilgan boʻlsa, maksimum 206 million soʻmgacha jarima yoki 3 yildan 5 yilgacha ozodlikni cheklash yoxud 3 yildan 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazolari belgilanmoqda.

Shu bilan birga, oʻsimliklar va hayvonlarga shikast yetkazish, nobud qilish, atmosfera havosini ifloslantirish kabi huquqbuzarliklar uchun ham jazo choralari kuchaytirilmoqda.

Shuningdek, quyidagilar ham koʻzda tutilmoqda:

— maxsus avtomatlashtirilgan foto va video qayd etish dasturiy-texnik vositalari orqali qayd etilgan ekologik huquqbuzarliklar uchun maʼmuriy javobgarlik belgilanmoqda;

— yerlarni ifloslantirish yoki buzish, suv yoki atmosfera havosini ifloslantirish odamlarning ommaviy ravishda kasallanishi, hayvonlar, parrandalar yoki baliqlarning qirilib ketishi yoki boshqacha ogʻir oqibatlariga sabab boʻlsa, jarima miqdori 2,5 baravarga (maksimum jarima 82,4 milliondan 206 million soʻmgacha) hamda majburiy jamoat ishlari maksimum 360 soatdan 480 soatga oshirilmoqda;

— yer, yer osti boyliklaridan foydalanish shartlarini yoki ularni muhofaza qilish talablarini buzish ogʻir oqibatlariga sabab boʻlsa, jarima miqdori 3 baravarga (maksimum jarima 41,2 milliondan 123,6 million soʻmgacha), majburiy jamoat ishlari maksimum 360 soatdan 480 soatga va ozodlikni cheklash maksimum 3 yildan 5 yilga oshirilmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, ekologik huquqbuzarliklar bugungi kunda Oʻzbekistonda dolzarb huquqiy va ekologik muammolardan biri boʻlib qolmoqda. Soʻnggi yillarda ekologik jinoyatlar va maʼmuriy huquqbuzarliklar sonining saqlanib qolayotgani jazo choralari takomillashtirish zaruratini tasdiqlaydi. Shu munosabat bilan milliy qonunchilikka kiritilgan oʻzgartirishlar ekologik xavfsizlikni taʼminlash, tabiiy resurslarni

muhofaza qilish hamda huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir. Tadqiqot davomida Yevropa davlatlari tajribasi tahlili ekologik jinoyatlar uchun javobgarlikni kuchaytirish, ekotsid tushunchasini huquqiy jihatdan mustahkamlash va atrof-muhitga yetkazilgan zararni qoplash mexanizmlarini rivojlantirish samarali natijalar berayotganini ko'rsatdi. O'zbekiston uchun ham jazo muqarrarligini ta'minlash, ekologik nazoratni raqamlashtirish, aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish hamda xalqaro ilg'or tajribani milliy qonunchilikka izchil tatbiq etish ekologik barqarorlikni mustahkamlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Natijada inson, jamiyat va tabiat manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash hamda kelajak avlodlar uchun sog'lom ekologik muhitni saqlab qolish imkoniyati yanada kuchayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir). – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 2023. (62-modda).
2. O'zbekiston Respublikasining “O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga atrof-muhit, hayvonot va o'simlik dunyosining muhofazasini kuchaytirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlashga qaratilgan o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2025.
3. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
4. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
5. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va iqlim o'zgarishi vazirligi matbuot xizmati. “Davlat ekologik nazorati natijalari: 2023–2025-yillarda amalga oshirilgan ishlar”. – 27.06.2025.
6. Zamin.uz. “O'zbekistonda ekologik jinoyatlar bo'yicha sud amaliyoti va statistik ko'rsatkichlar”. – 10.11.2025.
7. European Parliament. Environmental crimes: Parliament adopts new rules to strengthen sanctions and introduce the concept of ecocide. – 27 February 2024.

8. European Parliament and Council of the European Union. Directive on the protection of the environment through criminal law and replacing Directive 2008/99/EC. – 2023–2024.
9. World Economic Forum. Why environmental crimes need stronger global action and stricter penalties. – 30 August 2021.
10. Stop Ecocide International. The campaign for recognition of ecocide as an international crime. – 22 June 2021.
11. O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portal. “Atrof-muhitni muhofaza qilish, hayvonot va o‘simlik dunyosini asrash hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga qaratilgan qonunchilikdagi yangi o‘zgarishlar”. – 08.04.2026.
12. Gandhi M. Collected Works of Mahatma Gandhi. – New Delhi: Publications Division, Government of India.
13. United Nations Environment Programme (UNEP). Environmental Rule of Law: First Global Report. – Nairobi: United Nations Environment Programme, 2019.
14. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Environmental Crime: A Threat to Sustainable Development. – Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
15. European Union. Environmental Crime Directive: Protection of the environment through criminal law. – Brussels: European Union Publications Office.